

ARVAMUS

KIRI

Noored seiklesid puulatvades

2. mail käisid 25 kõige aktiivsemat ja tublimat Türi avatud lasteruumi ja noortetoa last ja noort koos juhendajatega Otepääl. Preemiareisi eesmärk oli külastada Otepäa seiklusparki ja Nõo noortekeskust, et tutvuda sealsete tegevusega.

Hommikul panime oma osavuse proovile kõrgseiklusrajal turnides. Otepäa seikluspargis on viis erineva raskusastmega rada, viimase läbimiseks tuleb turnida peaaegu puudelatvades.

Alguses tuli kõigil läbida lühikoolitus sellest, kuidas kõrgustes käituma peab ja kuidas end spetsiaalse varustuse abil kinnitada. Kuigi instruktorkoostöö alguses ütles, et radade läbimisel pole oluline füüsiline vorm, selgus viimastel radadel, et füüsilist vormi oli siiski vaja, et kindlalt lõppu jõuda, sest väsimus hakkas märku andma. Ka hakkas kätel vedike valus kõisredelitest üles ronimisel. Aga lõpp oli lähedal ja pikk laskumine ootas ees. Noored said aru, et sellise raja läbimisel on vaja julgust. Ka suuremad poisid ütlesid, et viiendal rajal pani mõni koht jalad värisema. Võimalik oli veel minna kuuendale rajale, mis koosnes pikkadest õhusõitudest ja üle 300m pikkusest lennust üle oru. Kuuenda rada oli selle läbijate meelest kõige lahedam. Kõik, kes seikluspargis käisid, jäid väga rahule.

Pärast väsitavat sportimist külastasime poodi ja pidasime piknikku. Edasi kulges bussisõit Nõole, kus külastasime noortekeskust. Seesugune väljasõit polnud esimene. Eelmisel aastal külastasime Viljandi noortekeskust ja lossimäge, üle-eelmisel Põltsamaa Felixit, linnust, kirikut ja noortekat.

ANNIKA NÕULIK

Türi lastekaitse ühingu noortekogu liige

Õpilased tutvusid kodukeemiaga

Jaauaril alanud projekti "Järvamaa koolinoored teadlikeks tarbijateks" viis läbi MTÜ Balti Keskkonnafoorum ning finantseeris sihtasutus Keskkonnainvesteeringute Keskus. Projekti raames tehti voldik "Kemikaalid kodumajapidamises: meie abilised või vaenlased?", mis annab lühidalt ülevaate keemiatoodete mõju ja ohutu kasutamise kohta. Peale selle viidi läbi ka koolitunnid kolmes Järvamaa koolis.

Projekti eesmärgiks oli jagada õpilastele ja õpetajatele teavet kodukeemia, kosmeetika ja majapidamisvahendite kasutamise kohta kaasnevatest riskidest keskkonnale ja inimese tervisele ning võimalusest vältida nende kasutamist igapäevaelus. Türi majandusgümnaasiumis viis 29. aprillil projekti läbi Kitty Kislenco. Loengus osales 91 õpilast 9.–11. klassidest. Kuna loeng toimus koolitundide ajal, oli see õpilastele kohustuslik.

Loeng algas sissejuhusega, milles loengu läbiviija pööras tähelepanu keemiatoodete kahjulikkusele nende vale kasutamise tõttu. Lühidalt räägiti ka kosmeetikast. Sellele järgnes grupitöö, kus õpilased said enda kasutusse erinevad majapidamises leiduvad pakendid, mille nõuetele vastavust uuriti. "Algus oli veidi üksluine, kuid lõpp oli huvitav, palju uusi teadmisi sai," sõnas projekti osalenud 9. klassi õpilane Kati Lillak. "Veel võiks selliseid loenguid olla," lisas ta. Türi majandusgümnaasiumi keemia õpetaja Aime Kaschan tõdes, et loeng oli õnnestunud. "Sellised asjad on vajalikud ja õpetlikud. Õpilased said uut informatsiooni, mida muidu tunnis ei käsitletak, " sõnas ta.

MIRET RAADIK

õpilane

Prügi koos, kuidas edasi?

Möödunud nädalavahetusel koristas 50 000 inimest üle terve Eestimaa kokku sellise hulga prügi, mis võrdub ühe keskmise maakonna aastakogusega. Võib arvata või pigem loota, et selline kogus prügi ei teki loodusesse aasta pärast uuesti. Et tegemist oli siiski aastate jooksul minemavärske prügi kogumisega. Nüüd on vaja prügi kokkukogumisest astuda samm edasi looduse saastajate hulga vähendamise suunas.

Kahjuks on meie hulgas inimesi, kes ei pea meid ümbritsevat keskkonda millekski või lihtsalt ei mõtle oma teo tagajärgedele. Kuidas neid inimesi mõjutada? Arvan,

et nii nagu ikka, ühte võluvitsa ei ole, tuleb teha erinevaid asju.

Üheks võimaluseks on keskkonnainspeksioonil sisse seada lühinumbriga telefon, kuhu saaks ebaseaduslikust prügist teatada. Sinna võiks helistada ka siis, kui maanteel märgatakse prügi maha laadivaid autosid või eessõitva auto aknast prügi välja visatakse. Numbrit ja selle helistamise korda tuleks avalikusele tutvustada. Praegu enamasti ei teata, kuhu helistada või mida ette võtta, kui märgatakse keskkonna prahistamist. Aga tuleb siingi saada üle võimudele teatamise vaheläbist ja aktiivse kodanikuna ilmne kesk-

Kas prügikraani saab kinni keerata?

PEETER EEK

keskkonnaministeeriumi jäätmeosakonna juhataja

Võib täie kindlusega väita, et tänavune 3. mai viis väikese Eesti maailmakaardile ühe ainulaadseima ettevõtmisega. Maailm pole seni näinud sellist vabatahtlike panusel põhinevat ebaseaduslike jäätmeühendite kaardistamist ja koristamist, nagu see sai teoks "Teeme ära 2008" raames.

Vähemoluline pole seejuures tõdemus, et keskkonnaministeerium oli koristusaktiooni üks olulisemaid riigipoolseid partnereid ja suurepärase koostööga ministereeriumi ja vabatahtlike toimikonna vahel. Me suutsime seada ühise eesmärgi ja selle nimel vägagi tulemuslikult pingutada – Eestimaa sai tüki maad puhtamaks!

Tegelikult mõjub selle suure ettevõtmise tulemus õovastavalt – kaardistati ja veeti minema üle 10 000 eri suurusega ebaseadusliku prügiühendite (kindlasti jäi midagi ka leidmata...) ehk hinnanguliselt enam kui 10 000 tonni prügi. Tõsi, see kogus on alla 3% Eestis aastast laDestatavatest olmejäätmetest, kuid samas on see suurem, kui üks keskmine maakond aastast üldse prügi laDestab. Nii et metsa alt leitud jäätmekogusest järeldub, et taolisele prügiuutusele on kaasa aidanud kümned tuhanded Eesti elanikud.

Prügistamine – endale õnne varastamine

„Need inimesed ei saa olla õnnelikud,“ ütles näitekirjanik Jaan Tättel „Teeme ära“ kampaania üleskutses. Ilmselt mitte, aga kindlalt seda väita ei saa, sest üldjuhul me ju ei tunne neid inimesi. Ilmselt uskusid nad ise, et on õnnelikumad, kui saavad tasuta midagi (millestki lahti), mille eest muidu peaks ehk maksma. Kas see pole vargus? Prügistamine ongi samasugune pahne nagu varastamine ja nagu teistestki pahnest, ei vabaneta ka prügistamisest kunagi täielikult, kuid vähendada on seda ometi võimalik. Kuidas?

Kampaania eel ja ajal arutasid prügistamise teemal väga paljud inimesed ja kolama jäi erinevaid seis-

kohti. Kindlasti on oma mõju otsesel osundamisel, et nii pole kena ja tsiviliseeritud – seda sõnumit „Teeme ära“ jõuliselt kandiski. Kindlasti on ka see õige, et tuleb tugevdada järelevalvet, paigaldada „prügimag-netismiga“ aladele valvekaamerad, turvamehed jms. Aga... kaamerate-ga võib valvata Luksemburgi, mitte maad, mis Euroopa mõistes on peaaegu asustamata ja pool aastat pime. Ja kõigi nende loetletud tegevuste tulemuslikkuse hindamisel tasub vaadata näiteks liiklusalast teavitustööd – avariikätkrad ja tapetute veri mõjuvad, aga ilmselt mitte kauaks, sest muidu ei kolaks liiklusuudised jätkuvalt nii morbiidselt.

Jääb kolmas ja mujal Euroopas end juba inimpõlve jagu ja kauemgi tõestatud lahendus – tuleb kontrollida prügistamise allikaid ja prügistamise majanduslikku motiivi ehk võimalikult kõik jäätmevaldajad tuleb siduda kogumissüsteemiga. Kahtluseta on just selline lahendus Eesti prügistamise vähendamise tege-lik võti!

Kuhu kaob ligi 300 000 elaniku prügi?

Koostamisel oleva riigi jäätmekava andmetel elab 70% Eesti elanikest korrusmajades, need omakorda on ligi sajaprotsendilisel kogumissüsteemiga ühendatud. Kuid viiendik majapidamistest (eramud, suvilad jne) jääb kogumissüsteemist väljapoole. Maapiirkondades sagedasi isegi kuni 85%. Ehk teisisõnu – üldise hinnangu alusel on seni väljaspool igasugust kogumissüsteemi 270 000 elaniku, kelle majapidamistes tekkinud jäätmete edasise saatuse kohta ei ole mingeid andmeid. Kas need anti üle ametlikule süsteemile? Või viidi naabruses paikneva korrusmaja prügikasti? Põletati ära või kanti metsa? Sokutati kooli juurde, bussipeatusse või tee äärde paigaldatud avalikku prügikasti? Nagu see juhtus Tartu maanteel (Kosel), kus pikka aega olid teepeenral teelolijatele mõeldud prügikonteinerid. Need mattusid olmeprahi alla

ja äraveo kulu jäi maanteeameti kanda, kuniks teemeestel sai kohalikule külele prügiveoteenuse osutamisest villand ning reisijatele vajalikud konteinerid viidi minema.

Kõige tõenäolisemalt just jäätmekogumissüsteemiga mitteliitunud prügi vedelebki metsa all. Neil on selleks on võimalus ja motiiv (st tasuta ära viskamine), kuid see läheb meile kõigile kalliks maksma. Näiteks „Teeme ära“ aktsiooni toetuseks kulus ainult keskkonnarahadest 7,5 miljonit krooni!

Sage on väide, et „mul jäätmeid üldse ei teki“. Segajäätmekogus jääb küll õige väikseks neil, kel on keskkonnasõbralikud tarbimisharjumused ja kes prügi sortivad. Kuid prügist ei pääse nemadki, mingil määral tekib seda igal juhul. Mullu sügisel tehtud uuring näitab, et 10% majapidamistest (maapiirkondades isegi 30%) lihtsalt põletab oma prügi ära. Neil ongi põhjust väita, et jäätmeid ei teki, samas on nad välisõhku paisanud tõeliselt tervist ohustava mürgikokteilid, ülimürgiste vähkipõhjustavate dioksiinideni välja...

Võimalused lagastamise vastu

Kindlasti võib tulevikus arutleda sellise jäätmekogumissüsteemi üle, kus toimuks iga majapidamise põhisel segajäätmete kaalumise ja selle alusel tasumine, nagu see praegu käib vee, elektri ja ka toasoojaga. Kuid sellist prügi kaalumissüsteemi rakendatakse isegi tuveva ja pikaajalise jäätmekäitlusteadlikkusega maades väga ettevaatlikult, sest ühelt poolt motiveerib see küll jäätmekoguseid vähendama ja sortima, teisalt aga ka prügistama ja ebaseaduslikult põletama.

Seega pole jäätmekäitluses, nagu elus sageli, täiuslikke lahendusi. Kas valime suure vabadusastmega süsteemi, milles tinglikult praegu ju olemegi ja kus jäätmevaldajal on suur otsustusõigus, aga jäätmed on metsas. Või siis valime Põhjamaades ja Kesk-Euroopas end õigustanud tee, kus kõik jäätmevaldajad on seotud kogumissüsteemiga omavalitsuse määratud tingimustel. Esimene variant tundub esmalt meeldiv, kuid tähendab vältimatult prügistamise jätkumist. Teine variant on ebapulaarne, kuid pikemas vaates ainus, mis aitab lagastamist ohjata.

Siiski ei taga kogumissüsteem

miga liit(u)mine ehk see, et igas majapidamises on regulaarse tüh-jendamise konteiner või muu kogumismahuti, veel prügistamise sa-japrotsendilist lõppemist. Alati on jäätmeliike, mida ei saa ja ei tohigi panna tavajäätmete konteinerisse, nt mööbel, osa ehitus-ammutusjäät-meid, kodumasinad, rehvid. Selliste jäätmete kogumiseks on jäätmejaamad, mida Eestis on praeguseks ligi 30, kuid juurde oleks vaja veel ligi 70. Kui pole jäätmejaamu, liigub ka see prügi varjalt metsa poole.

Omavalitsus korraldab, saastaja maksab

Nii jäätmevaldajate sidumine kogumissüsteemiga kui ka jäätmejaamade arendamine saab toimuda ainult kohalike omavalitsuste eestvõttel. Riik on olulisel määral toetanud (sageli kuni 90% ulatuses projekti maksumusest) nii jäätmejaamade rajamist kui ka muud jäätmekäitluseks vajalikku infrastruktuuri. Eestis on päris palju piirkondi, kus jäätmekäitlusega on tegeletud eesmärgipäraselt, jäätmevaldajaid on kogumissüsteemiga seotud, jäätmejaamad toimimas... Kahjuks on ka vastupidiseid näiteid.

Prügistamine ei vähene enne, kui selle põhjustega tõsiselt tegelema ei hakata. Ettepanekud, et kogu jäätmekäitluse tervikuna peaks kinni maksma riigi kogutud maksude kaudu (maksu nimetus pole oluline), on paljudes riikides läbi proovitud ja kõrvale heidetud. Tõsi, tarbija saaks siis eeldada küll tasuta teenust, kuid nagu iga tasuta teenus, muudab seegi inimesed hooletuks ja hoolimatuks – Euroopast on näiteid, kus sodi loobiti lausa koduaknast välja õigus-tusega, et koristamine on riigi ja omavalitsuse asi. Riikides, kus sellist süsteemi rakendati, loobuti sellest peagi. Tarbimismaailmas saab lähtuda ikkagi põhimõttest „saastaja maksab“. Ainult nii on võimalik tekitada ka motivatsiooni jäätmekoguste vähendamiseks ja taaskasutusele kaasaitamiseks.

Kui toa põrandale nõrgub vesi, on küll õige see lapi ja ämbriga kokku koguda, kuid edasise töö vähendamiseks oleks siiski otstarbekas leida lahine kraan ja see kinni keerata. Ka prügi võib pidevalt koristama jäädagi – või keeraks siiski ka prügikraani kinni?

ega lase ka oma vanematel autoaknast midagi välja lennutada.

Et Eestimaa saaks puhtaks ja jääks puhtaks, vajame mõtteviisi muutust. Prügi laialiloomimine peab olema palju laiemalt taunitav kui seni. Siin on oma roll nii seadusandjal kui täitevvõimul, riikimata kohalikust omavalitsusest. Aga kõige alus on siiski inimene ise oma igapäevase käitumisega. Kui meie kõik paneme oma prügi prügikasti, ongi kogu tekkiv praht prügikastis, mitte looduses vedelemas.

TÕNIS KÕIV

Riigikogu liige, Reformierakond